

עניינים תוכן

3.....	מבוא
6.....	סקירת ספרות
7.....	תקשורת בישראל ולאומיות
8.....	תפקידי התקשורת במשטר דמוקרטי
9.....	עיתונות בעתות משבר ומלחמה
12.....	1.0 – מקרה המבחן : נסיגת ישראל מרצועת הביטחון בלבנון 2000
16.....	סיקורן של מחאות חברתיות בתקופת מחקר מקרה הבוחן
18.....	2.0 – דמות החייל הישראלי בראי התקשורת בתקופת המחקר
19.....	3.0 – דיון
22.....	סיכום
23.....	ביבליוגרפיה

מבוא

רבות נכתב אודות הקשר בין תקשורת לדמוקרטיה, הקשר בין שני הגורמים מזין אחד את השני, ולעיתים מחליש אחד את השני, אך הדמוקרטיה לא מתקיימת ללא תקשורת ענפה, ותקשורת ענפה לא יכולה להתקיים ללא דמוקרטיה משוחררת וחזקה.

הדמוקרטיה בישראל הינה צעירה, אף על פי כן היא עמדה בפני משברים רבים, מבחנים אין סופיים ולעיתים הפנתה את גבה לנקודות החולשה שלה. שוב ושוב, הייתה הדמוקרטיה בישראל מאוימת, והממשלה הנבחרת הייתה צריכה לשקול את צעדיה במסגרת הדמוקרטיה המקובלת. בהרבה מקרים, מלחמת אזרחים הייתה מקרה ריאלי – משבר אטלנטה 1948, הנסיגה מסיני 1956, הנסיגה מלבנון שנת 2000, ההתנתקות 2005.

במחקרים בין לאומיים שנעשו בין 36 מדינות מפותחות, בנוגע ליציבות הדמוקרטיה, ישראל מוקמה במקום ה-26. גם סקרים שנעשו בישראל מראים תמונה דומה. (נוברגר, 2015)

אמות המידה הנהוגות בדמוקרטיה הן: לגיטימיות המשטר, אפקטיביות המערכת הפוליטית, מידת הסכמה בחברה, קיומם של שסעים עמוקים וחופפים, שיתוף פעולה מצד אליטות, מידת הקיטוב הפוליטי-אידיאולוגי-מפלגתי, רמת הפיתוח במדינה ופערים סוציו-אקונומיים-כלכליים, קיומה או אי קיומה של תרבות פוליטית דמוקרטית, עומס המשברים על המערכת הפוליטית ופתרונם, מרכזיות סוגיית הביטחון, הממסד החוקתי מוסדי, שיטת הבחירות וחופש לעיתונאות-חופש המידע (Jack, 2007)

עלייתה של העיתונות נוגעת ישירות לרכיבים שונים, המשתלבים ושזורים זה בזה וקשורים כולם לעלייתה של הלאומיות המודרנית (סופר, 2011). הם מסייעים להשגרת תפיסות לאומיות חברתיות ופוליטיות, נוסף על כך העיתונאים ממלאים תפקיד חשוב בהפצת מידע ומקשרים בין חלקיה השונים של מערכת פוליטית. חשיבותה של העיתונות בעידוד השיח החברתי, ובקביעת סדר היום הפוליטי-חברתי היא גדולה מאוד (אנדרסון, 1999).

הקשר בין הלאומיות, הדמוקרטיה שמקבלת את הלגיטימציה שלה מתוך המיתוסים של לאומיות ותקשורת יחד מחזקים ומשפיעים אחד על השני.

בעבודת מחקר זו אבחן את הקשר בין התקשורת לדמוקרטיה בישראל על בסיס מקרה בוחן.

שאלת המחקר: כיצד משפיעה התקשורת על קבלת הלטות במדיניות חוץ במדינת ישראל הדמוקרטית?

מקרה בוחן: הנסיגה מרצועת הביטחון בלבנון בשנת 2000

בחרתי בשאלה זו, מאחר ולדעתי היא ממחישה נכונה את הקשר הישיר בין תקשורת לדמוקרטיה, וכיצד הראשונה משפיעה על החלטות השנייה, כיצד סיקור תקשורתי מחלחל גם לתודעת מקבלי ההחלטות, במודע או שלא במודע, כיצד הסיקור יוצר שיח ציבורי וכך דעת קהל שמאפשרת עלייה של קולות שעד כה לא צפו, והם לבסוף יכולים לעצב את מדיניות החוץ של הממשל.

כאמור, מקרה הבוחן הוא, הנסיגה מלבנון (רצועת הביטחון 1985-2000) מקרה זה נבחר, מאחר ולטעמי ניתן לחלק את התקופה של השיח והסיקור התקשורתי בהיבט זה לשלושה תקופות חשובות שממחישות בצורה מעולה את שינוי תפיסתה של התקשורת וכך גם שינוי תפיסתו של הממשל הדמוקרטי בישראל.

בשנים הנחקרות (1985-2000) נוכחותה של התקשורת בזירה הציבורית בישראל הולכת וגוברת. התקשורת הופכת אט אט לספקית הראשית של המידע לציבור. התקשורת הופכת לזאת שממיינת עבור הציבור את הידע החברתי ואת עולם הדימויים ובכך מבנה את המציאות הציבורית. כך התקשורת קובעת לציבור מה נשאר מחוץ לשיח הציבורי ומה יהיה נוכח בשיח הציבורי. החברה היא שמעמידה ערוצים לרשות

סקירת ספרות

שלבי התפתחות הדמוקרטיה בישראל

הדמוקרטיה הישראלית התאפשרה על רקע של פשרה בין מחנות פוליטיים שונים, פשרה זו הייתה הכרחית לעמידה מול מאבקים אלימים של המדינה מול מדינות ערב, ומאבקים של מדינה צעירה, קליטה של עלייה חסרת תקדים בעולם, ביסוס כלכלי, גזענות ועוד. המחנות היו הציונות הדתית, הציונות הסוציאליסטית, הציונות הלאומית והציונות הליברלית.

הפשרות בין המחנות היו גם בין אלו שלא תמכו בכל המגמות הדמוקרטיות, וזאת ניתן לראות כבר ממגילת העצמאות – המגילה אמנם כללה ערכים דמוקרטיים, אך המילה 'דמוקרטיה' נעדרה ממנה. עם זאת, הממשלה הראשונה התוותה קווי ייסוד, בהתבסס על משטרים דמוקרטיים עם ערכים חשובים: אחריות משותפת, חירות, שיוון ודמוקרטיה, חופש המידע וכדומה... (נויברגר, 2015)

הממשלה הראשונה, בראשותו של בן גוריון, התאפיינה בתערובת פוליטית דמוקרטית עם תרבות פוליטית אוטוריטרית. בשנת 1966 בוטל הממשל הצבאי, והקיטוב הפוליטי מותן – הימין והשמאל למדו לגלות יותר פתיחות וסובלנות זה כלפי זה (Jack, 2007). הרדיו והטלוויזיה הוכפפו לרשות השידור שיש בה ייצוג לכל המפלגות – מאז ישראל נהנת מעיתונות כתובה חופשית, פלורליסטית וביקורתית אלא גם מאמצעי תקשורת אלקטרוניים עצמאיים היכולים לתקוף בחריפות את הממשל ולמתוח עליה ביקורת נוקבת (טוקטלי, 1997).

בישראל, כמו בכל המדינות הדמוקרטיות, משאלי דעת קהל נערכו בתדירות גבוהה יותר, ובכך הגבירו את רגישות הממשלה כלפי רחשי הציבור (Peri, 2004). מנגנוני הפיקוח על הממשלה חוזקו – תהליכי דמוקרטיזציה אלו, נבעו בעיקר מהקשר ההדוק של ישראל עם מדינות המערב שייצגו את הדמוקרטיה הליברלית שהתחזקה וכמובן השפיעה על העיתונאות בארץ, שהפכה ונעשתה דומה לעיתונות בארה"ב והפכה ללוחמנית וביקורתית הרבה יותר.

כמו כן, התרחקות מתקופת היישוב – מחתרות, אילתורים, תחבולות וערפול – ביססה אף היא את אמונה בשלטון החוק ואת התפיסה שיש להבטיח חיזוק המנהל הציבורי. כל אלו גם מיתנו את הקיטוב האידיאולוגי. לבסוף יש להזכיר את צמיחתה של המנהיגות הליברלית פרגמטית יותר, שהייתה שקועה פחות מקודמתה במחלוקות עבר. כל אלו ועוד תרמו לחיזוק הדמוקרטיה בישראל ולביסוסה בקרב דעת הקהל וההסכמה הלאומית (נויברגר, 2015).

חיזוק הדמוקרטיה והליברליות בחברה הישראלית, חשפו את הממסד, הרבה יותר מבעבר, לביקורת של אמצעי התקשורת עליה. העיתונות הכתובה בתחילה, ואח"כ שידורי החדשות, הפכו ללוחמניות יותר, והעיתונות המפלגתית לא הייתה עוד שופר הממסד. העיתונות הכתובה מאז ועד ימנו לוקחת חלק מרכזי בחשיפת פרשיות של שחיתות (סופר, 2011) - דוגמא: פרשיות אהוד אולמרט ושולה זקן עם העיתונאי גיא פלג.

התקשורת בישראל

התקשורת הישראלית היא מפותחת מאוד בהשוואה לאזורנו, אם זה מבחינה טכנולוגית, התקשורת יעילה ובכל יום מתפתחת יום, כמו בשאר המדינות המפותחות. עם זאת, התקשורת הישראלית היא ענף ריכוזי מאוד, דבר הפוגע בחופש העיתונות ובייעול של התקשורת.